

УДК 811.111'37

DOI10.24412-2413-2004-2022-2-114-120

**МАЙДОНИ СЕМАНТИКИИ
ВОҲИДҶОИ ФРАЗЕОЛОГИИ
СЕРМАЪНОИ ИФОДАКУ НАНДАИ
«ХИСЛАТҶОИ ИНСОНӢ» ДАР
ЗАБОНҶОИ АНГЛИСӢ ВА ТОЧИКӢ**

**СЕМАНТИЧЕСКОЕ ПОЛЕ
МНОГОЗНАЧНЫХ
ФРАЗЕОЛОГИЗМОВ,
ВЫРАЖАЮЩИХ СВОЙСТВА
ЧЕЛОВЕКА, В АНГЛИЙСКОМ И
ТАДЖИКСКОМ ЯЗЫКАХ**

**SEMANTIC FIELD OF THE
PHRASEOLOGICAL UNITS
DENOTING MAN'S
PROPERTIES IN ENGLISH
AND TAJIK LANGUAGES**

Азизова Мехрангез Саидовна, докторант (PhD) курси 2, кафедраи забони муосири рус ва забонишиносии умумии факултети филологияи рус. МДТ «Донишгоҳи давлатии Хучанд ба номи академик Б. Гафуров» (Тоҷикистон, Хучанд)

Азизова Мехрангез Саидовна, докторант (PhD) 2 года обучения кафедры современного русского языка и общего языкознания факультета русской филологии ГОУ «Худжандский государственный университет имени академика Б. Гафурова» (Таджикистан, Худжанд)

Azizova Mehrangez Saidovna, 2nd year (PhD), Doctoral student of Modern Russian and General Linguistics Department, Faculty of Russian Philology. SEI "Khujand State University named after academician Bobojon Gafurov", (Tajikistan, Khujand) E-MAIL: amekhrangez@list.ru

Калидвожаҳо: воҳидҳои фразеологӣ, полисемияи фразеологӣ, майдонҳои семантикӣ, категорияи «хислатҳои инсон», майдонҳои хурд, муодил

Воҳидҳои фразеологӣ сермаъно ва хусусиятҳои асосии онҳо дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ мавриди таҳлил қарор гирифта шудаанд. Зикр гардидааст, ки ибораҳои сермаъно аз ҷиҳати маъно ба майдонҳои семантикӣ тақсим мешаванд. Майдони семантикӣ, ки «хислатҳои инсон»-ро фаро гирифтааст, бо намунаҳо аз асарҳои бадеӣ ба таври мушаххас муайян карда шудааст. Дар асоси таҳлили мисолҳои фактологӣ аз ҳар ду забони мавриди муқоиса собит гардидааст, ки қисми зиёди воҳидҳои фразеологӣ сермаъно дар аксар маврид танҳо ба як маъно бо воҳидҳои фразеологӣ сермаънои забони қиёс муодил (баробарвазн) шуда метавонанд. Таъкид гардидааст, ки ибораҳои сермаъно дар забони тоҷикӣ назар ба забони англисӣ дорои тобишҳои маъноии зиёданд, ки қисми бештари онҳоро ибораҳои думаънодор ва семаънодор ташиқ медиҳанд.

Ключевые слова: фразеологизмы, фразеологическая многозначность, семантические поля, микрополя, категория «свойства человека», эквивалент

Подвергаются исследованию многозначные фразеологические единицы в английском и таджикском языках и их основные особенности. Отмечается, что многозначные словосочетания по значению разделяются на семантические поля. Семантическое поле, охватывающее категорию «свойства человека», подтверждено конкретными примерами из художественных произведений. На основе анализа фактологических примеров в сравниваемых языках доказываем, что большая часть многозначных фразеологических единиц в большинстве случаев имеют только одно значение по сравнению с многозначными фразеологизмами в сопоставляемом языке. Подчеркивается, что многозначные фразеологизмы в таджикском языке имеют больше смысловых оттенков, чем в английском языке. Доказано, что большинство фразеологизмов таджикского языка имеют два или три значения.

Key-words: *phraseological units, phraseological polysemy, semantic fields, microfields, man's properties category, equivalent*

The article is devoted to the study of phraseological units and their main features in English and Tajik languages. It is noted that polysemantic phraseological units can be divided into semantic fields. The given article includes semantic fields denoting man's properties confirmed with examples taken from fiction. The analysis shows that the main part of the phraseological polysemantic units in both compared languages can form an equivalent with only one meaning. It is asserted that polysemantic phraseological units in the Tajik language have more semantic shades of meanings than in English and most of them have two or three meanings.

Дар илми забоншиносӣ роҷеъ ба сермаъноии (полисемияи) воҳидҳои фразеологӣ (ВФ) пажӯҳишҳои амиқ ба сомон расидааст. Вале то ҳол дар бораи таносуби майдонҳои семантикии ВФ-и сермаъно дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ таҳқиқи алоҳида сурат нагирифтааст. Дар мақола мо тасмим гирифтаем, ки майдонҳои семантикии ВФ-и сермаъноӣ ифодакунандаи «**хислатҳои инсон**» - ро дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ ба риштаи таҳлил кашем. Майдони семантикии мазкур хислатҳои хуб ва бади инсонро фаро гирифта, бо иқтибосҳо аз асарҳои бадеӣ мавриди таҳқиқ қарор гирифтааст.

Масъалаи ВФ-и сермаъноӣ дар илми забоншиносӣ чун мавзуи баҳснок боқӣ монда, ақидаи пажӯҳишгарон доир ба он гуногун мебошад. [2, с.16]

Забоншиносони машҳури рус В.П.Жуков ва В.М.Глухов сабаби асосии бавучудоии маъноҳои нави ВФ-ро вобаста ба маҷоз (маъноӣ ғайриаслӣ) медонанд. [3, с.12]

В.П.Жуков қайд мекунад, ки «маъноҳои нав дар воҳидҳои фразеологӣ ҳар бор дар заминаи бознигарӣ, ки дар асоси маҷоз ба вучуд меояд, пайдо мешаванд.» [4, с.16]

Мавзуи полисемияи фразеологиро дар забони тоҷикӣ забоншиносони муосири номии тоҷик, ба монанди Д.Т.Тоҷиев, Н.М.Маъсумӣ, Ш.Н.Ниёзӣ, Ф.Ғаффоров, Ҳ.Мачидов, М.Н.Азимова, Ҳ.Чалилов, А.Мирзоев ва дигарон мавриди баҳс қарор додаанд.

Дар рушду таҳқиқи масоили мубрами фразеологияи тоҷик нақши забоншиноси варзида, профессор Ҳ. Мачидов назаррас мебошад. Мавсуф дар мавриди ин қазийя қайд намудааст, ки ҳар як маъноӣ мушаххаси ВФ паҳлӯҳои муайяни соҳаи забонро нишон дода, дар маъноҳои он асолати образнокӣ ниҳон аст. [7, с.123]

Як қатор забоншиносон, аз ҷумла А.М.Эмирова, Л.К.Байрамова, Е.А.Зуева, Е.А.Нелюбина, Г.З.Садикова доир ба майдонҳои семантикии ВФ тадқиқот бурда, ибраз доштаанд, ки аксарияти онҳо ба одамон, хусусият ва ғайрияти онҳо ҳамбастагӣ доранд.[2,с.26] Масалан, Т.А.Зуева муносибати муродифҳои ВФ-ро, ки ғайрияти инсонро ифода менамоянд, дар асоси маъноӣ умумиашон ба 18 майдони семантикӣ ҷудо намудааст.[5, с. 23]

Ба ақидаи Л.К.Байрамова «ба ин ё он майдони семантикӣ ҷудо намудани ВФ дар асоси таҳлили ҷузъҳо ва ҳамчунин: а) таҳлили тафсирии ВФ; б) таҳлили зиддияти парадигматикӣ сурат мегирад.» [1, с.68]

Дар асоси ҳамин тадқиқоти пажӯҳишгарон оид ба майдонҳои семантикии ВФ-и сермаъноӣ майдонҳои семантикии ибораҳои фразеологӣ, майдонҳои хурд, гурӯҳҳои семантикии фразеологӣ дар забонҳои гуногун муайян карда шудаанд.

Гурӯҳи ибораҳои, ки аз ҷиҳати маъноӣ лексикӣ алоқамандӣ доранд, дар асоси мафҳум ё сифати якхелаашон майдони семантикиро ташкил карда метавонанд.

Таҳлили ВФ сермаъноӣ ифодакунандаи «**хислатҳои инсон**» дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ нишон медиҳанд, ки онҳо дар навбати худ ба якҷанд майдонҳои хурди семантикӣ тақсим мешаванд.

Барои тахлили ВФ-и сермаънои ифодакунандаи «*хислатҳои инсон*» мисолҳо аз луғати дучилдаи фразеологии забоншинос М.Фозилов «Фарҳанги ибораҳои рехта» ва луғати фразеологии забоншинос А.В.Кунин «Англо- русский фразеологический словарь» гирд оварда шудаанд. Аз 18 майдони хурди ВФ-и сермаънои ифодакунандаи «*хислатҳои инсон*» танҳо 9 майдони семантикӣ дар мақолаи мазкур мавриди таҳлил қарор дода шудааст:

1) таҷрибанокӣ; 2) меҳрубонӣ; 3) олиҳимматӣ; 4) ҷоннисоркунӣ; 5) танбалӣ; 6) бадкина будан; 7) беақлӣ; 8) бадҷаҳлӣ; 9) буздилий;

Ибораи *гурғи борондида* дар забони тоҷикӣ дорои якчанд тобишҳои маъноӣ буда, нисбат ба одамоне, ки дар зиндагии худ таҷрибаи зиёд доранд, яъне ботачриба ва боақл ҳастанд, истифода мешавад. Ибораи мазкур ҳамчунин ҷиҳати манфии инсон, яъне макқорию ҳилагариро ифода намуда, дар фарҳанг ба таври зайл тавзеҳ ёфтааст:

«*Гурғи борондида*» - 1) одами гарму сарди ҳаётро чашида, пуртаҷриба, кордида, пухта; 2) макқор; [8, ҷ. 1, с. 242]

Рюмин дар ин санатория *гурғи борондида*. Вай бори якум набуд, ки ба ин ҷо ба истироҳату муолиҷа омадааст. [8, ҷ.1, с.242]

«Инок, ки *гурғи борондида* ва асабхояш осуда буд, аз ин сухани Замирбек чандон хафа нашуда хост, ки аввал мақсади Замирбекро фаҳмад, ки барои чӣ ӯ сӯҳбатро ин хел бурда истодааст?»[9, с.342]

Дар ҷумлаи якум ибораи рехтаи фразеологии *гурғи борондида* ба маънои якум, яъне «одами гарму сарди ҳаётро чашида, пуртаҷриба, кордида, пухта» омада, дар мисоли дуюм бошад, ба маънои «маққор, ҳилагар» истифода шудааст.

Дар забони англисӣ ВФ *a man of the world*- ро, ки дорои маънои «шахси пуртаҷриба, доно, кордида» мебошад, муодили нопурраи ибораи *гурғи борондида* ҳисоб кардан мумкин аст.

He, *the man of the world*, would show them a few things in the town tonight. – Ӯ шахси кордида аст, имшаб ба бошандағони ин шаҳрча чизеро меомӯзонад. (W.S.Maugham. Of Human Bondage) [6, с.355]

Нависанда бо ибораи *a man of the world* қаҳрамони асари ҳешро ҳамчун марди оқилу доно ва пуртаҷриба тасвир намудааст.

Ибораи (*as cunning as a fox*) дорои як маъно аст ва дар фарҳанг ба маъноӣ: чун рӯбоҳ ҳилагар, макқор; омада, бо маънои дуюми ибораи *гурғи борондида* муодил мебошад:

Feelim is a man of forty – five years wiry, slender, and *as cunning as a fox*. (S. O’Casey. Oak Leaves and Lavender) [6, с.297]

Дар забони англисӣ ибораи *an old bird* низ дорои маъноҳои: 1) шахси пуртаҷриба, чолок, ҷаққон. 2) пири кордида, пири қор; [6, с. 84] буда, қисман бо ибораҳои мавриди таҳлил муодил мебошад:

She rather amuses me. What a detective **the old bird** is! .. How she enjoyed tracking down the unfortunate Carrington ... – Пиразани аҷиб. Чӣ хел ҷосуси ботачриба! Ӯ аз таъкиб қардани бечора Каррингтон ҳаловат мебарад...

(W. Foster. The Twilight of World Capitalism) [6, с.84]

Дар забони англисӣ хислатҳои хуби инсон, яъне покдилӣ, некиву олиҳимматӣ бештар дар ибораи *an open heart (a big heart)* ифода ёфтааст, ки дар фарҳанг бо маъноҳои: 1) самимият, садоқат, покдилӣ; 2) некӣ, олиҳимматӣ, ҷавонмардӣ; [6, с. 227] омадааст:

She contributed to the fund with *an open heart*. – Ӯ саховатмандона ба ин фонд хайрот намуд. [6, с. 376].

Ибораҳои зерин дар забони тоҷикӣ қисман муодили ибораи маъмули *an open heart* буда, ҳоси инсонҳои боҳиммату дасткушод мебошанд: *ҳимматро баланд қардан*

(гирифтан): [8,ч.2,с.613]1) чавонмардӣ, хотамӣ, дасткушодӣ кардан; **дасткушод будан:** 1) боҳиммат, сахӣ, чавонмард шудан; [8, ч. 1, с. 327]

- Бисёр хуб, ин тавр бошад, **ҳимматро баланд гир**, аз хароҷот натарс! (С.Айнӣ. Дохунда) [8,ч.2,с.613]

Ибораи «**одамҷон будан**» дар фарҳанг ба маънои «одами меҳрубон, ғамхор, чавонмард будан» [8, с.278] омада, бо «**as good as gold**» (1. инсонӣ хуб, меҳрубон, покдил; хеле азиз; 2. гапдаро) қисман муодил шудааст:

Панҷ сол ин тараф дар Россия ва Туркистон бо душманони халқ ҷанг мекард, дар ҳамон ҷо ҳалок шуд. Вай **одамҷон буд**. (Р.Ҷалил. Одамони ҷовид) [8, с.278]

«Of course she's a bit independent but one has to put up with that in girls nowadays. And she is **as good as gold**. - Албатта Силвия духтараки мустақил аст, ки дар даврони мо бо ин таҳаммул кардан мумкин аст. Лекин ӯ **инсонӣ хуб (тилло)** аст. (Maugham. East of Suez) [6, с.252]

Майдони семантикие, ки ҳислатҳои хуби инсонӣ, ба монанди худфидокунӣ, ҷоннисоркунӣ, яъне дар иҷрои коре ҷони худро дарег надоштан, ҷони худро фидо карданро дарбар мегирад, дар ибораи **ҷон ба каф гирифта... (монда...)** инъикос ёфтааст. Ин ВФ ба маъноҳои зерин меояд: 1) аз баҳри ҷон гузашта, ҷоннисорона, аз марг натарсида...; 2) дар кори хавфноке таваккал карда;

Адиби маъруф Тоҷӣ Усмон ин ибораро ба маънои аввал истифода бурдааст:

«Робиа **ҷони худро ба каф гирифта**, як худаш танҳо дар муқобили се босмаҷии мусаллаҳ қаҳрамонона ба ҷанг даромад...» [8, ч. 2, с. 367]

Дар ин ҷумла ибораи **ҷони худро ба каф гирифта** бо маънои «аз баҳри ҷони худ гузашта» омада, аз марг натарсида дар иҷрои коре омода будани қаҳрамонзанро ифода намудааст.

Дар забони тоҷикӣ ин ҳислати хуби инсониро ибораҳои сермаъноӣ **ҷонбозӣ кардан** (1. дар иҷрои коре ҷони худро дарег надошта кӯшишу ғайрат кардан, қаҳрамонӣ, фидокорӣ кардан; 2. муборизаи шадид намудан;) [8, ч.2, с.671] **то ҷон дар рамақ доштан** (1.то қувва доштан; 2.то нафаси охири;) [8, ч.2, с.659], **ҷон нисор кардан** (1. ҷони худро дар роҳи чизе, қасе қурбон кардан, 2. дар иҷрои коре ҷони худро дарег надоштан, ҷон фидо кардан;) [8, ч.2, с.662] низ ифода менамоянд.

Ман писари ҳамин падар будам ва дар вақтҳои **ҷонбозӣ карда** бо босмаҷиён ҷангида гаштани вай, ман хурд будам... (Т.Усмон. Орзуи чавонӣ)

Бояд то **то ҷон дар рамақ дорам**, барои халосии худ ва духтар кӯшиш кунам. (Афсонаҳои халқи тоҷик)

Ба мисли Марямапа чӣ қадарҳо муаллимони хуни муқаддаси худро худро рехтаанд, **ҷон нисор кардаанд!** (П.Толис. Дӯсти азиз) [8, ч.2, с.662]

Дар забони англисӣ ибораҳои дорой майдони семантикии мазкур зиёд нест. Ибораи **burn the candle at both ends** чунин тобишҳои маъноӣ дорад: 1) беақлона қувваи худро сарф кардан; 2) аз баҳри ҷони худ баромадан, ҷони худро дарег надоштан [6, с.123]. Аз маъноҳои ибораи **burn the candle at both ends** бармеояд, ки ин ибора ҳам ҳислати мусбат ва ҳам манфии инсонро ифода намудааст ва танҳо бо маънои дуҷумла бо ибораҳои тоҷикии дар боло зикргардида муодили баробарро ташкил карда метавонад, ки ин нуқта дар ҷумлаҳои поён равшан ифода гардидааст:

«...he had, in fact, **burned the candle at both ends**; but he had never been unready to do his fellows a good turn. – Бале, ӯ ҳаёташро дар зери хатар мемонд, вале доимо ба дӯстонаш ёрӣ мерасонд. (J.Galsworthy. Villa Rubein) [6, с.143]

Муаллиф маъноӣ дуҷумла ибораи **burn the candle at both ends** – ро, ки муодили ибораҳои тоҷикии дар боло зикргардида ташкил медиҳад, яъне «ҷони худро дарег надоштан» – ро хуб истифода бурдааст.

Дар забони тоҷикӣ ба ибораи *burned the candle at both ends* ибораи сермаъноӣ аз *чони худ гузаштан* бо маънои дуоҷамаш – «аз баҳри чони худ баромадан, чони худро дарег надоштан» муодил шуда метавонад. Ибораи мазкури тоҷикӣ дорои чунин маъноҳо мебошад: 1) аз ҳаёти худ даст кашидан; 2) ҳаёти худро дарег надоштан, ҳаёти худро дар хатарӣ калоне андохтан;

Гурезаро, ё моли гурезаро аз дарё гузаронидан аз *чони худ гузаштан* гуфтан аст. (С.Айнӣ, Ятим) [8, ҷ.2, с. 667]

Аз рафти таҳлили ибораҳои сермаъноӣ ва тақсимот ба майдонҳои семантикӣ дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ маълум гардид, ки дар ҳар ду забон бисёр ибораҳои сермаъноӣ мавҷуданд, ки хислатҳои бади инсонро ифода мекунанд. Масалан, ибораҳои фразеологӣ сермаъноӣ, ки танбалӣ, фиребгариву пурхӯрӣ ва чашмгурӯснагӣ инсонро инъикос намудаанд, ба як майдони семантикӣ дохил мешаванд.

Дар забони тоҷикӣ ибораҳои сермаъноӣ зерин аз чунин хислати инсон дарак медиҳанд: 1) *ба хӯрдан чун наҳанг, ба кор кардан чун бузи ланг*: [8, ҷ. 2, с.354] 1) пурхӯри камкор; 2) танбал, коргурез; 2) *шаб ҳангию рӯз бангӣ*: 1) каси лоуболу бепарво, ки на шабу на рӯз бо ҳеч коре машғул нест; 2) бекорхӯча, оврагард, авбош; [8, ҷ. 2, с. 425]

«Дар бораи ин коргурезон гапат ҳам дуруст аст. Сифати онҳо ҳамин: “*Ба хӯрдан чу наҳанг, ба кор кардан чун бузи ланг*”.» (Ҷ. Иқромӣ. Шодӣ.) [8, ҷ. 2, с. 354]

Вай аз пушти обрӯ ва давлати падараш *шаб ҳангию рӯз бангӣ*. (Газетаи муаллимон) [8, ҷ. 2, с. 425]

Дар забони англисӣ ибораи *with one's finger in one's mouth*:1) ба ҳеч коре даст назадан, шахси бекор; 2) намуди аҳмақона доштан; [6, с. 245] танҳо бо маънои якумаш ва *lazy beggar*:1) шахси бекор, коргурез, танбал; бо ибораҳои тоҷикӣ мавриди таҳлил муодили баробарро ташкил медиҳанд.

«I don't know how you can waste the best part of the day in bed. You ought to have been up before dawn like me. *Lazy beggar*. – Ман намефаҳмам, ки чӣ хел ту бехтарин қисми рӯзатро дар чойгаҳ мегузaronӣ. Ту низ мисли ман мебоист барвақт аз хоб бархезӣ. Танбал. (W.S. Maugham. Complete Short stories) [6, с.356]

Ибораҳои *дили касе қалб будан* (1.каҷандеш будани касе, бадқирдор, бесадокат будан) *дар дил чирк доштан* (1.бадғумон, бадандеша будан; бадқирдор будан, кинаву адоват доштан) *дили сиёҳ доштан* (1.одами бадкина, бадахлоқ будан; одами ғаразнок будан;), ки хислатҳои бади инсон, ба монанди қалби нопок доштан, ғаразнок ва бадкина будани шахсро инъикос менамоянд, ба як майдони семантикӣ дохил мешаванд.

Ибораи серистеъмоли забони тоҷикӣ *дили сиёҳ доштан* – ро Ҷ. Иқромӣ дар шакли инкорӣ истифода бурдааст:

«Меғӯянд, ки рухсори касе, ки аз хичолат сурх мешавад, вай *дили сиёҳ* надорад.» (Ҷ.Иқромӣ. Ман гунаҳкорам) [8, ҷ. 1, с.391]

Муодили ибораи мазкур дар забони англисӣ ибораҳои *not (quite) the clean potato*: 1) шахси шубҳанок, дилсиёҳ, шахси бевичдон; 2) рафтори беадабона; *a wrong un*: 1) шахси шубҳанок, нобақор, одами ислохнопазир:

A suspicion he had always entertained, that Cranvier was not by breeding “*quite the clean potato*”... - Ў доимо шубҳа мекард, ки тарбия Кранвиерро одами хуб намесозад... [6, с. 597]

Of course he's a bad lot, a thorough *wrong un*... - Албатта, ӯ шахси ношуд ва ислоханашаванда аст... (W.S.Maugham. Up at the Villa. ch. II) [6, с.844]

Ибораҳои *a hot head*: 1) шахси тундмичоз, бадҷаҳл; 2) бадҷаҳлӣ, бадҷаҳрӣ; [6, с. 67] *a bad actor*: 1) шахси чанҷолӣ, бадҷаҳл, ғайбатчӣ; 2) чинояткори ашаддӣ (ислохнашаванда); 3) шахси бад, хайвони бад ром кардашуда; - ро ба як майдони семантикӣ ворид кардан мумкин аст, ки маънои умумиро дарбар мегиранд.

Дар асари нависандаи англис С.Белло иборай *a bad actor* ба маънои якумаш, яъне «шахси чанчолчӣ» ифода гардидааст:

«...that Buman is *a bad actor*. The guy is a scorpion.» - ин Банам ғайбатчи даҳшатнок аст. Качдуми ҳақиқӣ. (S.Bellow. Henderson the Rain King) [6,с. 46]

Дар забони тоҷикӣ иборай *февли касе тез будан*: 1) бадчаҳл, бадқаҳр будани касе; 2) асабонӣ будани касе;) [8, қ.2, с.230] чунин хислати инсонро ифода менамояд, ки қисман муодили иборай *a bad actor* – ро ташкил мекунад:

Февлаш чудо ҳам тез аст. Вай дар мактаб ҳамон муаллими *февлаш тез* ҳаст, нест ҳам гуфта натавонист. (Газетаи муаллимон)[8,қ 2, с. 230]

Иборай сермаъноӣ *аробаи хушк (холӣ)-ро гирифта гурехтан*: 1) беҳуда, беасос гап задан; 2) ҳавои даҳан кардан, лаққидан; ибораест, ки аз беҳуда ва беасос гап задани инсон дарак медиҳанд:

«Акнун чӣ мегӯӣ, Одил? Беҳуда ин хел *аробаро холӣ гирифта гурехтан* нагз не...» (Ф.Ниёзӣ. Вафо) [8,қ 1, с.33]

Ф.Ниёзӣ дар асари хеш маънои якуми ин ибора, яъне беҳуда ва беасос сухан гуфтанро дар назар дорад.

Дар забони англисӣ ибораҳои *talk through one's hat* «сухан кардан, беақлона гапро бисёр кардан, беасос гап задан» ва *beat around (about) the bush* «шаф-шаф гуфта шафтолу нагуфтан, пичингомез гап задан» [6, с.115] дорои як маъно буда, қисман муодили иборай тоҷикии *аробаи хушк (хोलиро) гирифта гурехтан* мебошанд.

You're **talking through your hat**. You're crazy! What's got into you, anyhow? – Ту худат намедонӣ, чи гуфта истодаӣ. Ту девона шудай! Ман донистанӣ ҳастам, ки ба сарат чи хаёл омадааст? (Th. Dreiser. The Genius) [6, с. 362]

I don't have much time, so stop **beating around the bush** and tell me what actually happened. - Ман вақти бисёр надорам, шаф-шаф нагуфта, ба ман ҳақиқати гапро накл кун. (A.J.Cronin. A thing of Beauty) [6, с.115]

Ибораҳои зерин дар бораи инсонҳои тарсончаку буздил ва шахсоне, ки дар иҷрои коре чони хешро коҳиш намедиҳанд, гуфта мешаванд: 1. *хонашери майдонгариб*: 1) шахси тарсончак; 2) касе ки дар бораи коре калонгапӣ карда, аммо дар амал аз уҳдаи иҷрои он баромада наметавонад; 2. *буздил будан*: 1) тарсончак будан:

«Ҳамаи шумоён *хонашери майдонгарибед*. Надонед, ки дев чӣ ва ачина кадом аст.» (С.Айнӣ. Асарҳои мунтахаб) [8, қ.2, с.215]

- Рустам! Номат Рустам бошад ҳам, аз занат ҳам *бузилтар будай!* (С.Айнӣ. Дохунда) [8, қ.1, с.26]

Дар забони англисӣ иборай *yellow dog*: 1) шахси дурӯя, тарсончак, одами паст; [10, с. 764] чунин хислати инсонро ифода менамояд, ки бо ибораҳои тоҷикии *хонашери майдонгариб* ва *буздил будан* муодили баробарро ташкил медиҳад:

«Believing they were attacked by Indians, the settlers ran from their beds and were there seized by Andy's men as fast as they appeared. "Search the houses!" he said. "Bring all the *yellow dogs* out!"» - Мормонҳо хаёл карданд, ки ба онҳо ҳиндуҳо ҳамла оварданд. Онҳо аз ҷойгаҳашон ҷаҳида хеста, аз хонаҳояшон гурехтани шуданд, аммо одамони Эндӣ онҳоро дастгирӣ карданд. «Хонаҳоро кобед!» ӯ гуфт. «Ба назди ман он тарсончакҳоро биёред!» (V. Fisher. Children of God) [6, с.478]

Хулоса, ибораҳои сермаъноӣ фарогири майдони семантикии «**хислатҳои инсон**» дар забонҳои англисӣ ва тоҷикӣ як гурӯҳи серистеъмоли ибораҳои фразеологиро ташкил медиҳанд, ки бештар дар нутқи гуфтугӯ ва асарҳои бадеӣ корбаст шудаанд.

Бо вучуди ин, дар мавриди истифода ибораҳои сермаъно дар забони тоҷикӣ назар ба забони англисӣ дорои тобишҳои маъноии зиёданд, ки қисми бештари онҳоро ибораҳои думаънодор ва семаънодор ташкил мекунад. Мисолҳои фактологӣ нишон медиҳанд, ки на ҳамаи ибораҳои сермаъно дар забонҳои қиёс муодили баробарро ташкил мекунад. Аксари онҳо танҳо бо як маъно муодили ҳамдигар шуда метавонанд. Баъзе ВФ ба анъанаву суннатҳои миллию маҳаллӣ алоқамандӣ доранд, аз ин хотир дар забони дигар муодил надоранд. Бо вучуди ин, онҳо ба як майдони семантикӣ дохил мешаванд, ки онҳоро маъноӣ умумӣ муттаҳид месозад. Ба василаи онҳо ашъу ҳодиса ва воқеаҳои ҳаёти ҳаррӯзаӣ мо дар сурати образнок, пуробуранг, мучаз ва таъсирбахш зоҳир мешаванд, ки аз хусусиятҳои ВФ махсуб меёбад.

Пайнавишт:

1. Байрамова Л.К. Учебный тематический русско-татарский фразеологический словарь. - Казань: Тат. кн. изд-во, 1991. – 158 с.
2. Бичурина Г.И. Фразеологическая полисемия в русском и татарском языках: дис... канд. филол. наук / Бичурина Г.И. – Казань, 1998. – 159 с.
3. Глухов В.М. Полисемия и омонимия глагольных фразем в современном русском языке: автореф. дис... канд. филол. наук. - Ростов-на-Дону, 1971. – 24 с.
4. Жуков В.П. К вопросу о многозначности фразеологизмов // Вопросы фразеологии. – Ташкент, 1965. – С. 257.
5. Зуева Т.А. К вопросу о многозначности фразеологизмов // Системные связи и отношения фразеологизмов: Сб. науч. тр. - Свердловск, 1989. – 184 с.
6. Кунин А.В. Англо-русский фразеологический словарь. – Москва: Государственное издательство иностранных и национальных словарей, 1984. – 941с.
7. Маджидов Х. Фразеологическая система современного таджикского литературного языка. – Душанбе: Деваштич, 1982. – 409 с.
8. Фозилов М. Фарҳанги ибораҳои рехтаи забони ҳозири тоҷик. – Душанбе: Нашрдавтоҷик, 1963-1964. Ҷилди 1 – 952 с. – Ҷилди 2. – 840 с.
9. Икромӣ Ҷ. Духтари оташ / Ҷ. Икромӣ – Душанбе: Адиб, 2009. – 560 с.

Reference Literature:

1. Bayramova L.K. Book Educational Thematic Russian – Tatar Phraseological dictionary. – Kazan: Tatarstan publishing house, 1991. – 158pp.
2. Bichurina G.I. Phraseological Polysemy in Russian and Tatar Languages/Candidate dissertation in philology. / Bichurina G.I. – Kazan, 1998. -159pp.
3. Glukhov V.M. Polysemy and Homonymy of Verbal Phrasemes in Modern Russian Language: Synopsis of candidate dissertation in philology. – Rostov-on-don, 1971. – 24 pp.
4. Zhukov V.P. To the Issue of the Polysemy of Phraseological Units//Issues of Phraseology, - Tashkent. 1965. – 257 pp.
5. Zueva T.A. To the Issue of the Policemy of Phraseological Units//Systemic Ties and Relations of Phraseologic Units: Collection of scientific works. Sverdlovsk, 1989. – 184 pp.
6. Kunin A.V. English-Russian Phraseological Dictionary. – M.: State Publishing House of Foreign and National Dictionaries, 1984. – 941 pp.
7. Majidov H. Phraseological System of Modern Tajik Language. – Dushanbe: Devashtich, 1982. 409 pp.
8. Fozilov M. Dictionary of Idioms of Modern Tajik Language. – Dushanbe: Nashrdavtojik, 1963-1964. Part 1 – 952 pp; Part 2 - 840 pp.
9. Ikromi J. Dukhtari Otash (The Daughter of Fire)/ Jalol I. – Dushanbe: Man-of-Letters, - 2009. – 560 pp.